Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej 19
ISSN 1898-4215; e-ISSN 2544-3143
Copyright © by Szymon Kowalczyk 2026
Creative Commons: Uznanie Autorstwa 4.0 (CC BY 4.0)
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/
https://doi.org/10.31338/2544-3143.si.2026-19.9

Szymon Kowalczyk
Uniwersytet Warszawski
szymon-kowalczyk259@wp.pl
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-2957-3561

UKRAIŃSKA POWIEŚĆ GRAFICZNA. JAK STAŁA SIĘ TAKIM FENOMENEM?

The Ukrainian Graphic Novel. How Did It Become Such a Sensation?

Abstract

The aim of this article is to analyze the development of the Ukrainian comic book market and the emerging culture surrounding it as dynamically evolving elements of contemporary Ukrainian culture, situated within the broader context of the country's socio-political and identity-related transformations. The text presents the gradual formation of comics in Ukraine – from a marginal and underdeveloped art form during the existence of the Soviet Union, through a transitional phase following independence, to the contemporary period characterized by rapid growth in production, market professionalization, and the expansion of fan communities. Particular attention is given to the influence of historical and political factors, such as the legacy of the USSR, the opening to Western influences in the 1990s, as well as the events of the Euromaidan Revolution and the war in Donbas, which contributed to the increased prominence of the Ukrainian language and national narratives within comics. The role of key creators and publishers in building a local identity for the medium and its gradual professionalization is also highlighted. The analysis emphasizes that contemporary Ukrainian comics serve

not only entertainment purposes but also cultural and ideological functions, becoming a medium for reflecting on history, national identity, and current social challenges. The market's development demonstrates its growing significance within global cultural space and its potential as a medium of expression and social integration.

Keywords: Ukrainian graphic novel, national identity, Revolution of Dignity, historical comics, national mythology, hybrid war, visual narrative, Ukrainian cultural heritage, evolution of comics

W ciągu ostatnich dziesięciu lat ukraiński rynek komiksowy rozwijał się niezwykle dynamicznie. Do niedawna komiksy w Ukrainie można było dostać jedynie w języku rosyjskim lub w oryginalnych językach państw pochodzenia. Dzisiaj pojawia się coraz więcej pozycji w języku ukraińskim, a kultura fanowska znajduje się w fazie intensywnego rozwoju. Komiks ukraiński już zdołał wyłonić szereg twórców, którzy odegrali i odgrywają kluczową rolę w jego rozwoju i popularyzacji. Artyści i pisarze ci nie tylko współtworzyli nowoczesny język wizualnej narracji w Ukrainie, ale też nadali komiksowi rangę pełnoprawnego medium oraz narzędzia formowania artystycznej i społecznej wypowiedzi. Ich prace często łączą elementy tożsamości narodowej, mitologii, historii oraz współczesnych realiów społeczno-politycznych z wątkami obecnymi w dzisiejszej popkulturze.

Artykuł łączy perspektywę historyczno-opisową z analizą kulturoznawczą, co pozwala ująć ukraińską powieść graficzną jako dynamiczny fenomen wyrastający z transformacji społeczno-politycznych. Kluczowym narzędziem badawczym jest analiza semiotyczna, służąca dekodyfikacji wizualnych i tekstowych komponentów komiksu jako nośników nowych sensów kulturowych[1]. Ważny kontekst stanowią studia dekolonialne, które pozwalają interpretować rozwój ukraińskiego rynku komiksowego jako formę emancypacji spod dominacji radzieckiego i rosyjskiego kręgu kulturowego oraz proces odzyskiwania podmiotowości[2]. Tekst posiłkuje się również metodologią studiów nad pamięcią, analizując, jak współczesne powieści graficzne redefiniują historię

[1] Szerzej na temat mechanizmów konotacji w przekazie wizualnym zob. rozdział IV w: R. Barthes, *Podstawy semiologii*, Warszawa 1970.

[2] O imperialnym charakterze kultury rosyjskiej i jej wpływie na postrzeganie narodów ościennych zob. E. Thompson *Wstęp* w: tegoż, *Trubadurzy imperium*, Kraków 2000.

Ukrainy i budują nową tożsamość narodową po Rewolucji Godności. Całość dopełnia analiza medioznawcza i ikonograficzna, skupiona na ewolucji formy komiksowej – od zmarginalizowanej, niszowej formy sztuki po profesjonalne medium masowe – oraz na specyficznych kodach wizualnych, które definiują współczesnego ukraińskiego bohatera w opozycji do wzorców postradzieckich. W 2021 roku współzałożyciel wydawnictwa Spring Comics Maksym Kurinnyj przygotował artykuł o sytuacji na ukraińskim rynku komiksowym[3]. Zgodnie z jego raportem w 2020 r. mimo pandemii w Ukrainie ukazały się 163 tytuły (w 2018 r. było to 68 wydań, a rok wcześniej 42 wydania, a należy pamiętać, że jeszcze dekadę wcześniej komiks ukraiński był zjawiskiem praktycznie nieistniejącym), przy nakładzie każdego z nich w wysokości około dwóch tysięcy sztuk, wydanych przez 30 różnych wydawnictw. Łączny dochód tych firm wyniósł aż 69 milionów hrywien (ponad 6 milionów złotych). Były to zarówno tytuły krajowe, jak i przetłumaczone pozycje największych wydawnictw z zagranicy[4].

Historia komiksu w Ukrainie jest stosunkowo młoda w porównaniu z dekadami tradycji amerykańskiej, zachodnioeuropejskiej czy japońskiej, jednak jej rozwój odzwierciedla złożone przemiany społeczno-polityczne kraju. W okresie istnienia Związku Radzieckiego komiks, choć obecny w prasie dziecięcej pod różnymi postaciami, był oficjalnie postrzegany przez władze jako produkt zachodniej kultury masowej – „burżuazyjny wymysł" sprzeczny z zasadami realizmu socjalistycznego. Nawet po uzyskaniu niepodległości, przez długi czas ta dziedzina sztuki wizualnej była w niepodległej Ukrainie dość egzotyczna. Współcześnie, gdy znaczenie i popularność tego rodzaju publikacji wzrosły nie tylko w Ukrainie, ale i na świecie, na całokształt ukraińskiego komiksu składa się wiele zróżnicowanych gatunkowo dzieł. Powieść graficzna, w obliczu wojny i innych wyzwań, przed jakimi stoi dziś naród ukraiński, stanowi platformę, za pomocą której młodzi artyści mogą się wyrazić, tworzyć opowieści, przekazywać patriotyczne wartości, a przede wszystkim dać wyraz swojej frustracji i przekuć ją w coś zabawnego,

[3] M. Kurinnyj, *Pidsumky 2020 roku na ukrajins'komu rynku komiksiw,* http://spring-comics.com/market-2020 [dostęp: 02.05.2025] [М. Курінний, *Підсумки 2020 року на українському ринку коміксів*].

[4] Procentowo dominowały tytuły z USA, co nie powinno dziwić, gdyż na amerykańskim rynku wydaje się najwięcej komiksów.

podnoszącego na duchu oraz kreatywnego. Do momentu, w którym powieść graficzna stała się pełnoprawną częścią kultury kraju nad Dnieprem, a kultura medialna zaczęła dostrzegać popyt i dążyć do stworzenia nowego, typowo ukraińskiego produktu, komiks przeszedł tam długą drogę.

Zanim w Ukrainie ktokolwiek usłyszał słowo „komiks", pośród artefaktów powstających na dzisiejszych terenach kraju można doszukiwać się kilku protoplastów tego, w jaki sposób dzisiaj wyobrażamy sobie sztukę sekwencyjną. Niektórzy jej początków doszukują się nawet w starodawnej, rozpowszechnionej na terenach Imperium Rosyjskiego, formie drukowanych ilustracji, nazywanej łubok[5]. W przeciwieństwie do malarstwa ikonowego, łubok był sztuką dostępną masowo, a w XV i XVI wieku tego rodzaju ilustracje można było spotkać nawet w najuboższych wsiach. Podczas gdy ryciny tworzyli wykwalifikowani rzemieślnicy, drzeworyty były wykonywane przez twórców ludowych, co sprawiało, że ich produkcja była mniej skomplikowana. Charakterystyczne dla tego typu ilustracji było połączenie obrazu i tekstu, schematyczne rysunki, przerysowane proporcje postaci oraz tematyka oscylująca wokół motywów fantastycznych i humorystycznych. Chociaż to medium nie zawierało w sobie sekwencji kadrów, dymków ani dynamicznej historii – zniekształcone proporcje, komizm, synteza obrazu i tekstu, ogólnodostępność oraz nadnaturalne elementy to coś, co dzisiaj kojarzy nam się właśnie z kulturą komiksową. Z kolei Biblioteka Sztuki Ukraińskiej za pierwszy ukraiński komiks uznaje publikację *Czarnoksiężnik z Czarnogóry* (*Чорнокнижник з Чорногори*), wiersz napisany przez Jarosława Wilszenko (Antin Łotocki), pięknie zilustrowany przez Antina Manastyrskiego i wydany pierwotnie w roku 1921, nakładem lwowskiego wydawnictwa Світ дитини (Świat dziecka)[6]. Poemat składa się z siedemdziesięciu dwóch stron, zawierających rysunki wraz z tekstem poniżej. Zgodnie z definicją komiksu, przez brak dialogów i bezpośredniego związku przyczynowo-skutkowego między ilustracjami, taka narracja wbrew temu, co jest napisane na oficjalnej stronie

[5] O. Rink, *Tajemna istorija ukrajins'kych komiksiw*, https://vertigo.com.ua/history-of-ukrainian-comics/ [dostęp: 09.03.2025] [О. Ринк, *Таємна історія українських коміксів*].

[6] L. Mazanik, *„Bibłioteka ukrajins'koho mystectwa" perewydałaknyhu 1921 roku*, https://uartlib.org/biblioteka-ukrayinskogo-mystetstva-perevydala-knygu-1921-roku/ [dostęp 24.02.2025] [Л. Мазанік *"Бібліотека українського мистецтва" перевидала книгу 1921 року*].

biblioteki, odpowiada bardziej książce obrazkowej niż komiksowi. Nie można jednak zaprzeczyć, że dla sztuki ukraińskiej jest to twór ważny, przełomowy, wizjonerski w swojej formie.

Pierwszym komiksem, zachowującym sekwencję kadrów, zawierającym tekst umieszczony w dymkach oraz opublikowanym w języku ukraińskim było wydanie z 1982 r. pt. *Tam, gdzie rosną bułeczki z makiem* (*Де ростуть пиріжки з маком*). Komiks, napisany i zilustrowany przez Walerija Gorbaczowa, który po wyemigrowaniu do Stanów Zjednoczonych stworzył wiele książek dla dzieci, wydała kijowska oficyna Veselka[7]. Komiks stanowił zbiór moralizatorskich historyjek dla dzieci o przygodach niesfornej świnki Hriuszy, która w konsekwencji psot sprawianych swoim zwierzęcym przyjaciołom otrzymuje różne lekcje i nauczki. W Związku Sowieckim termin komiks był nieznany, a twory podobne do *Де ростуть пиріжки з маком* w mediach figurowały po prostu jako książki z obrazkami. Przełom nastąpił dopiero w latach 90., wraz z nastaniem w kraju wielu demokratycznych reform i otwarciu się na świat zachodni, w tym kulturę komiksu. Zwiastunem nadchodzących zmian był wydany w 1990 r. przez wydawnictwo Dnipro i często przytaczany jako pierwszy ukraiński komiks – *Шовкова Держава* (*Jedwabne państwo*) Feliksa Dobrina i Borysa Waryszewa[8]. Historia jest adaptacją ukraińskiej baśni ludowej, znanej pod tym samym tytułem, opowiadającej o niebezpiecznych przygodach mężnego carewicza Włodzimierza oraz zwycięstwie, które odniósł nad straszliwym wilkołakiem. Co ciekawe, komiks napisany był jednocześnie po ukraińsku i angielsku. Podobnie na okładce znajdował się tytuł oryginalny, a także angielski – *Welcome Danger!*. Obecność języka angielskiego miała cel edukacyjny, ale jego pojawienie się pokazuje, jak bardzo zmienił się stosunek ZSRR czasów Gorbaczowa do kultury amerykańskiej. W podobny sposób kijowskie wydawnictwo Chortyca wydało także *Bitwę Bohaterów* Serhija Witalijowicza Poznyaka. Podejście do sztuki komiksowej w krajach byłego bloku wschodniego miało się nieodwracalnie zmienić. Zainteresowanie artystów tym fundamentalnie amerykańskim gatunkiem było zapowiedzią fascynacji zachodnią kulturą lat 90. Po 1991 r., gdy Ukraina odzyskała niepodległość,

[7] O. Rink, *op. cit.* [dostęp: 09.03.2025].

[8] Litosvita. Szkoła Twórczego i Profesjonalnego Pisania, *7 suczasnych ukrajins'kych komiksiw*, https://litosvita.com/famous-ukrainian-comics/ [dostęp: 24.02.2025] [Litosvita. Школа творчого та професійного письма, *7 сучасних українських коміксів*].

do kraju zaczęła szerokim nurtem napływać zachodnia kultura popularna, w tym komiksy amerykańskie i europejskie.

Chociaż pojawiły się wtedy pierwsze próby tworzenia rodzimych utworów, ukraiński komiks rozwijał się powoli (w porównaniu do stanu poprzedniego był to oczywiście rozwój nagły i wielki) ze względu na kryzys ekonomiczny, brak rynku wydawniczego oraz dominację zachodnich komiksów. Większość z nich była krótkimi historyjkami publikowanymi w czasopismach dla najmłodszych „Barwinok" i „Piznajko". Pojedyncze, odrębne tytuły, które wychodziły w ostatnich tygodniach istnienia ZSRR oraz po jego rozpadzie, podobnie jak *Jedwabne Państwo* nawiązywały przede wszystkim do motywów mitologicznych i historycznych. W tej tendencji można zaobserwować potrzebę stworzenia własnej mitologii odpowiadającej nowoczesnemu państwu, które właśnie odzyskało niepodległość i podobnej do charakterystycznych, awanturniczych przygód charyzmatycznych bohaterów zza oceanu. Twórcy lat 90. starali się zatem przede wszystkim tworzyć historie z wątkami patriotycznymi, najczęściej nawiązującymi do czasów Rusi Kijowskiej i Kozaczyzny. Jeszcze w tym samym roku co komiks Dobrina, wydawnictwo Ukraina opublikowało komiks *Oblężenie Kijowa przez Pieczyngów* autorstwa Serhija Poznyaka. Fabuła stanowi fikcję historyczną, opowiadającą o odważnym młodzieńcu, który w roku 968 przechytrzył swoich wrogów i ocalił stolicę przed oblężeniem, podczas gdy książę Światosław zajęty był podbojem innych ziem. W 1992 r. ukazał się pierwszy zeszyt komiksu *Marko Pirog, Zaporożec – jak Pyrig stał się Pyrogiem* Wadyma Karpenki i Ołeksandra Gajduczenki, który jak wiele innych serii z tamtego okresu nie wytrzymał zbyt długo na rynku i został zlikwidowany, jeszcze zanim stworzono ostatnie zaplanowane zeszyty[9]. W ten sam sposób zakończono publikację chociażby *Kolekcji komiksów* (do niedawna jedynej ukraińskiej antologii komiksowej).

Większość rynku komiksowego była zdominowana przez Wydawnictwo Tarnopolskie. Jedną z wydanych przez nich pozycji był komiks *Światosław i wiking* z roku 1993, w którym za rysunki odpowiadał Igor Barańko, obecnie jeden z najważniejszych, ukraińskich autorów komiksów[10]. Rok

[9] O. Rink, *op. cit.* [dostęp: 09.03.2025].

[10] I. Lisa, *Ukrajins'kyj komiks jak reprezentant nacional'noho switohladu: Osobływosti rozkwytku*, Żytomierz 2025, s. 3 [І. Ліса, *Український комікс як репрезентант національного світогляду: особливості розвитку*, Житомир 2025].

później charkowskie wydawnictwo Oko wydało komiks *Pierwsi książęta kijowscy* stworzony przez Oleksija Kapnyńskiego[11]. W przeciwieństwie do wielu innych komiksów dotyczących wczesnośredniowiecznej Rusi historia przedstawiona w tej publikacji miała być utrzymana w mniej przygodowym, a nieco bardziej przyziemnym i realistycznym tonie. Autor wraz ze swoim zespołem korzystał nawet z pomocy konsultanta historycznego, aby zachować większą wierność faktom. Wciąż jednak dominowały przygody walecznych wojowników, najczęściej kozaków, stanowiących odpowiedź na zachodniego superbohatera, ale z patriotycznym zacięciem. W ten trend najbardziej wpisywał się *Bujwitr (Буйвітер)* Konstantina Sulimy, pierwotnie opublikowany w 1995 r. w ramach pisma „Робітнича газета" („Gazeta Robotnicza") i opowiadający przygody tytułowej postaci. Można powiedzieć nawet, że Bujwitr jako pozbawiony strachu wojownik o nadnaturalnej sile był pierwszym, pełnoprawnym, ukraińskim superbohaterem, charakterologicznie wpisującym się w archetyp bohatera wyzwoliciela, Herkulesa stającego po stronie słabszych, co zapewniło mu chwilową popularność. Bujwitr w swojej opowieści m.in. ściera się z obdarzonym magicznymi zdolnościami Chanem Chiz-Girejem oraz wyzwala bezbronnych chłopów z tureckiej niewoli. Komiks Sulimy z dużymi, dynamicznymi i barwnymi kadrami, stylem przywodzącym na myśl ilustracje kultowego, amerykańskiego ilustratora Alexa Rossa (obrazy olejne, retro animacje z motywami fantasy, a nawet okładki albumów heavy metalowych) zrobił na tyle duże wrażenie na jednym z kijowskich wydawnictw, że zaproponowało ono artyście wspólny projekt na większą skalę w postaci graficznej adaptacji *Tarasa Bulby* M. Gogola, ale gdy powieść graficzna była już niemal gotowa, współpraca nagle się zakończyła. W tym okresie bardzo wiele tytułów nie doczekało się nawet drugiego zeszytu, a jeszcze więcej przepadło, ponieważ nie istniała jakakolwiek archiwizacja, przez co nie możemy nawet określić, ile faktycznie wydano wówczas komiksów[12]. Być może, mimo początkowej obfitości, ukraiński rynek nie był jeszcze gotowy na nową, komiksową ofensywę, ponieważ sam komiks nie

[11] O. Rink, *op. cit.* [dostęp: 09.03.2025].

[12] Jednym z zaginionych jest komiks nieżyjącego artysty ludowego Serhija Jakutycza, na którego istnienie jedynym dowodem jest kilka krążących po Internecie zdjęć, sugerujących jego niezwykle pieczołowite wykonanie. Zob. J. Nazarowa, *«Ukrmen» ta inszi superheroji. Jak rozwywajet'sia ukrajins'ka industrija komiksiw*, https://www.radiosvoboda.org/a/yak-

był wystarczająco mocno zakorzeniony w świadomości Ukraińców bądź kojarzył się przede wszystkim z pismami dla dzieci. Ostatecznie, druga połowa lat 90. zapoczątkowała „wieki ciemne" ukraińskiego komiksu, które trwały kolejne 15 lat. Wielu artystów w tym czasie zajęło się czymś innym lub wyemigrowało na Zachód, gdzie mogli kontynuować swą karierę. Jednym z nich był Igor Barańko.

Losy komiksu powstającego w Ukrainie są po części paralelne do losów zachodniego komiksu. Na jego rozwój rzutowała niekorzystna sytuacja ekonomiczna w wielu miejscach na świecie. Końcówka lat 90. doprowadziła największe komiksowe wydawnictwa w USA niemal do bankructwa, natomiast lata 2000. były powolnym „odbijaniem się od dna". Słaba sytuacja zachodnich wydawnictw doprowadziła do masowego odsprzedawania należących do nich franczyz, dzięki czemu na początku XXI w. powstało kilka kinowych adaptacji przygód popularnych postaci komiksowych, które osiągnęły międzynarodowy sukces i stanowiły pierwsze sygnały nowej epoki filmów o superbohaterach. Choć pozornie wydarzenia te nie mogły mieć wpływu na kulturę Ukrainy, są one dowodem, że nastąpiła zmiana w globalnym postrzeganiu komiksu. Historie uważane do tej pory przez ogół społeczeństwa za sztukę infantylną dostały wysokobudżetowe adaptacje, a niektóre z nich osiągnęły sukces finansowy i przychylność krytyków. Nawet jeśli wiele z nich było raczej koślawymi próbami przeniesienia opowieści z kolorowych kadrów na ekran i często mijały się z tym, co czyniło te historie tak lubianymi w komiksowej formie, nie można zaprzeczyć, że niesamowicie spopularyzowały samo medium i na nowo rozbudziły nim zainteresowanie na całym świecie, także w Ukrainie.

Przełomem stało się pojawienie się wielu kreskówek o superbohaterach w najpopularniejszych programach telewizyjnych dla młodzieży oraz Internecie, który znacząco ułatwił tworzenie się społeczności fanowskiej. Początek trzeciego tysiąclecia zapowiadał wielki powrót powieści graficznej. Już w 2003 r. zaczął się ukazywać ukraiński magazyn „K9" – miesięcznik publikujący treści z zakresu kultury fanów komiksu i mangi, popularyzujący oba gatunki oraz starający się udowodnić ich wartość wobec innych dziedzin

---

-rozvyvayetsya-ukrayinska-industriya-komiksiv/29641200.html [dostęp: 09.03.2025] [Є. Назарова «*Укрмен» та інші супергерої. Як розвивається українська індустрія коміксів*].

sztuki, który odniósł niemały sukces[13]. Na przełomie lat 2003 i 2004, kiedy komiksy z Zachodu docierały do naszej części Europy w bardzo ograniczonej ilości, powstała także strona comics.com.ua, przyciągająca licznych fanów. W końcu w 2008 r. pojawiła się pierwsza od wielu lat ukraińska powieść graficzna – *Maksym Osa* (*Максим Оса*). Komiks został napisany i zilustrowany przez legendarnego ukraińskiego twórcę Igora Barańko, jednak pierwotnie ukazał się w języku rosyjskim. Dopiero jego wznowienia z lat 2010 i 2016 spowodowane dużym komercyjnym powodzeniem pojawiły się w języku ukraińskim. Komiks był nie tylko osiągnieciem w Ukrainie, ale odniósł też duży sukces za granicą, dzięki czemu został przetłumaczony i wydany w Belgii, Francji i Polsce. *Maksym Osa* był zamkniętą, czarno-biała przygodową opowieścią, utrzymaną w charakterystycznym dla autora posępnym i klimatycznym stylu graficznym, z akcją przebiegająca po kozackiej kampanii na Półwyspie Krymskim, wymierzonej przeciwko Turkom[14]. Mimo osadzenia w historycznych realiach, konwencja, którą obrał sobie Barańko, zdecydowanie bardziej przypominała opowieść detektywistyczną, klasyczny kryminał noir, a nawet peryferyjny western, co dodało historii awanturniczego zacięcia, urozmaiciło ją i uczyniło atrakcyjniejszą dla czytelnika. Komiks stał się popularny do tego stopnia, że już w 2011 r. ogłoszono prace nad jego filmową adaptacją, jednak przez problemy z finansowaniem i pandemię COVID-19 projekt utknął w procesie produkcyjnym na wiele lat i ostatecznie *Maxym Osa i złoto Wilkołaka* swoją premierę miał dopiero w roku 2022[15]. Można przypuszczać, że aby osoby decydujące o przyznaniu na finansowanie filmu państwowych pieniędzy dostrzegły potencjał komiksu, musiało dojść do ogólnoświatowego sukcesu Marvel Cinematic Universe, który sprawił,

---

[13] Uncomics, *Istorija ukrajins'kych Komiksiw*, https://uageek.space/unc-istoriia-ukrainskykh-komiksiv/#gs.l2em4s [dostęp: 09.03.2025] [Uncomics, *Історія українських коміксів*].

[14] O. M. Hajduk, *Obraz suczasnoho ukrajins'koho superheroja u zasobach masowoji komunikaciji*, „Kul'tura i suczasnist': al'manach. № 1. Kyjiw", Kijów 2020, s. 4 [О. М. Гайдук, *Образ сучасного українського супергероя у засобах масової комунікації*, „Культура і сучасність: альманах. № 1. Київ", Київ 2020].

[15] M. Kazimirov, *Recenzija na fil'm «Maksym Osa ta zołoto Pesyhołowcia» / Maksym Osa*, https://itc.ua/ua/articles/retsenziya-na-film-maksim-osa-ta-zoloto-pesigolovtsya/ [dostęp: 27.03.2025] [М. Казимиров, *Рецензія на фільм «Максим Оса та золото Песиголовця» / Maksym Osa*].

że komiksowy świat wydawnictwa Marvel jest dzisiaj jedną z najbardziej dochodowych marek na świecie. *Maksym Osa i złoto Wilkołaka* w końcu doczekał się premiery i został pozytywnie przyjęty w kraju.

Dzisiaj Igora Barańko można nazwać prawdziwym pionierem ukraińskiego komiksu. Poza przygodami kozaka Osy ma on w swoim dorobku wiele innych, wartych uwagi pozycji. Artysta urodził się w roku 1970 w Kijowie. Odbył obowiązkową służbę wojskową w ostatnich latach istnienia Armii Czerwonej i spędził trochę czasu z syberyjskimi buddystami w Buriacji i Tuwie. Początki jego działalności w przemyśle komiksowym przypadają na okres tuż po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości na początku lat 90., kiedy wydawano głównie zeszyty oparte na ukraińskiej historii[16]. Komiksy z tego okresu to: *Powrót Mamaja*, *Światosław i Wiking* oraz *Mamaj, wężowy wojownik. Kikwa*. Szczytu jego kariery komiksowej należy szukać jednak dużo później, w komiksie francuskojęzycznym (chociaż mieszkał wówczas w USA, gdzie przeprowadził się pod koniec lat 90.)[17]. Pracował m.in. dla kultowego magazynu poświęconego komiksom grozy oraz *science fiction* – „Metal Hurlant" i francusko-amerykańskiego wydawnictwa French Humanoids Press, które zapewniło mu rozpoznawalność oraz możliwość stworzenia reinterpretacji historii francuskiego pisarza Jean-Pierra Dionneta, a także chilijskiego reżysera kina surrealistycznego Alejandro Jodorowskiego.

Czytelnicy docenili wytwory jego wyobraźni za ich wyjątkowy styl graficzny, szczególnie dziwność, przywodzącą na myśl twórczość legendarnego twórcy komiksów Moebiusa, postaci z wyrazistymi rysami twarzy, bardzo prostymi kolorami i cieniem, ograniczającym się do jednolitych, czarnych przestrzeni lub nietypowo zaokrąglonych, dodających dynamiki linii. Uznaniem cieszą się także jego fabuły – pełne ironii, często koncentrujące się na motywach zaczerpniętych z dystopii, realiów i historii Europy Wschodniej bądź spirytyzmu. Jego utwory z tego okresu to między innymi *Pifitos: A Newly Found Unknown Poem of Homer* (Slave Labor Graphics, 2001) oraz seria *Skaggy the Lost* (SLG, 2005). W latach 2005/2006 ukazywał się również komiks *La Danse du Temps* (*Taniec czasu*), który później, w roku 2014, został

[16] Frankowe Kubło, *Ukrajins'ki mal'opysci. Czastyna 1: Ihor Baran'ko,* https://uageek.space/um-ihor-baranko/#gs.lcanpe [dostęp: 12.04.2025] [Френкове Кубло, *Українські мальописці. Частина 1: Ігор Баранько*].

[17] M. Kuhlman, J. Alaniz, *Comics of the New Europe*, Leuven 2020, s. 221–229.

wydany pod tytułem *Szamanizm*. Historia została osadzona w alternatywnej rzeczywistości, w której do podboju obu Ameryk przez Europejczyków nigdy nie doszło, a jednak wzajemna przemoc wciąż była obecna w życiu rdzennych Amerykanów. Głównym bohaterem stał się wojownik z plemienia Lakota – Cztery Wiatry, który porywa księżniczkę Pawnee Księżyc w Chmurach. Wkrótce księżniczka zostaje zamordowana przez szamankę, nazywaną „Ta, która szepcze jak waż". Cztery Wiatry wyrusza na poszukiwanie Paiute, „mistrzów czasu", aby cofnąć się w czasie i odwrócić bieg wydarzeń. Od starszyzny Paiute dowiaduje się, że dziesięć pokoleń wcześniej jeden z członków ich plemienia, Wovoka, zainicjował Taniec Duchów, aby pozbyć się białoskórych przybyszów z dalekiej krainy zza morza, którzy zniszczyli ich ziemię. Barańko czerpie tutaj z prawdziwych wydarzeń, ponieważ Taniec Duchów rzeczywiście się odbył, ale autor próbuje się bawić w swego rodzaju eksperyment myślowy i poprzez dodanie elementu nadnaturalnego przedstawia czytelnikowi alternatywny bieg historii. Pozornie motywy indiańskie nie mają wiele wspólnego z ukraińską historią, ale autor wykorzystuje uniwersalne doświadczenie ofiary kolonizacji, aby opowiedzieć o podobnych przeżyciach bycia skolonizowanym przez Rosję, o mesjanizmie narodowym i o tym, że należy uczyć się na błędach historii, a nie się jej wypierać. Igor Barańko doskonale radzi sobie w mieszaniu gatunków. *Szamanizm* jest połączeniem elementów westernu, mistycznego, opartego na magii horroru, mrocznej magii i historii alternatywnej. Swoim nietypowym stylem w wyjątkowy sposób potrafi spoić te elementy w formę przemyślaną, konsekwentną, a jednocześnie niepokojącą.

Prawdopodobnie najważniejszym komiksem w dorobku Igora Barańko jest *Horda*, znana w Polsce jako *Dżihad*, a jako *L'Empereur-océan* (proponowana przez autora nazwa *Dżihad* miała według wydawcy zbyt negatywne konotacje) we Francji, gdzie komiks ukazywał się w latach 2003–2004 w formie trzech tomów. Historia jest dystopią osadzoną w możliwej przyszłości Rosji, przedstawiającą w krzywym zwierciadle absurdy funkcjonowania systemu Związku Sowieckiego oraz Federacji Rosyjskiej, a także nawiązującą do teorii powstania państwa i wpływu, jaki miały na niego ludy mongolskie w postaci Imperium Czyngis-Chana i Złotej Ordy. Barańko próbuje też swoim komiksem nakreślić w krzywym zwierciadle rolę Ukrainy w Europie, a także jej sąsiedzkie relacje z Rosją, wynikające z agresywnej, imperialistycznej natury

Federacji Rosyjskiej i trudnej, wspólnej historii; wizję potencjalnej przyszłości nakreśla z właściwą sobie kreatywnością. Stylistyka opowieści nawiązuje do transu osiąganego poprzez buddyjską medytację, jest pełna mistycznych oraz surrealistycznych ilustracji (częstego elementu historii Barańko), przypominających wizje po zażyciu środków psychoaktywnych i opiera się na zasadach logiki dziwacznego snu oraz estetyce chłodu socrealistycznego budownictwa i ponurej, przemysłowej atmosfery, przebijanej jaskrawo-czerwonymi, totalitarnymi symbolami. Motywy religijne i ideologiczne zdają się zlewać w jeden byt, nadający sens sposobowi, w jaki funkcjonuje rosyjski reżim, stąd też w tytule motyw świętej wojny. Można powiedzieć nawet, że religijna podniosłość pomaga uwydatnić hipokryzję systemu, w którego rozumowanie zagłębia się autor poprzez nieustanne przekraczanie granicy absurdu. W pracach Barańko przewija się poczucie katastrofizmu. Nawet, kiedy pozbawia swoje światy elementu definitywnie niszczycielskiego (na przykład Europejczyków w *Szamanizmie*), bohaterowie w jego powieściach graficznych maniakalnie dążą do autodestrukcji. Jednocześnie autor równoważy ciężki ton swojego komiksu czarnym, wisielczym humorem, który sprawia, że historie przygodowe stają się jeszcze bardziej angażujące, a wielowarstwowe fabuły, takie jak *Dżihad*, nabierają satyrycznego charakteru. Na przestrzeni lat styl Igora Barańko zmieniał się i szlifował, ale w prowadzeniu swojej narracji wizualnej autor utrzymywał wyjątkowo spójną specyfikę graficzną, która wyklarowała się we wczesnych latach 2000. Artysta znalazł balans między przerysowaną, wręcz kreskówkową, fizjonomią postaci, a posępnym, nieco bardziej realistycznym, mrocznym klimatem, czerpiąc z dorobku najlepszych amerykańskich i europejskich rysowników, dzięki czemu potrafi perfekcyjnie przedstawiać charaktery swoich bohaterów samym ich wyglądem. Jego twórczość sytuuje go wysoko w kanonie współczesnych twórców komiksu europejskiego.

Inne ważne publikacje Barańko to m.in. dwutomowy cykl *Egipskie księżniczki* – dworska intryga osadzona w czasach dwudziestej dynastii starożytnego Egiptu, napisana pod wpływem fascynacji autora historią starożytną, oraz ciągle ukazujący się cykl *Wdówka*. Pełen magii i nawiązań do ukraińskiego folkloru komedio-horror, osadzony w czasach kozaczyzny. Z tych dwóch utworów *Wdówka* jest szczególnie interesująca, ponieważ w jej graficznym stylu można dostrzec wyraźne inspiracje japońską mangą, szczegól-

nie w przerysowanych ekspresjach i stylistyce postaci o stosunkowo dużych oczach. Obecnie, od wielu lat, Igor Barańko pracuje nad adaptacją wielkiego hinduistycznego poematu – *Mahabharaty*[18]. Do podjęcia pracy zainspirował go krewny, biznesmen, zaangażowany „krysznowiec", który namówił go na przeprowadzkę do Tajlandii w celu zebrania materiałów. Nowe części cyklu cały czas są publikowane. W roku 2012 zaczęła się ukazywać trzytomowa seria komiksowa *Daogopak* (*Даогопак*) Maksyma Prasołowa, Oleksija Czebykina i Oleha Kołowa, opowiadająca historię trzech Kozaków, podających się za wędrownych artystów, którzy wyruszają na misję rozpoznawczą do Turcji w celu uwolnienia swoich braci zmuszanych do niewolniczej pracy dla sułtana. Trylogia składała się z tomów: *Anatolijskie tournee* (*Даогопак: Анталійська гастроль*), *Szlachetna miłość* (*Даогопак: Шляхетна любов*) i *Tajemnica karpackiego Molfara* (*Даогопак: Таємниця Карпатського Мольфара*). Jej styl graficzny utrzymany był na pograniczu stylu zachodniego i mangowego. Około roku 2010 doszło do powrotu motywów historycznych, szczególnie tych związanych z ukraińską tradycją, mitologią, Siczą Zaporoską oraz przygodami kozaków. Trudno jednak nazwać te pozycje typowo historycznymi. Ich bohaterowie dzielili pewne cechy z amerykańskimi superbohaterami, ich siła wykraczała ponad ludzkie możliwości, przeżywali niesamowite przygody i przede wszystkim byli bohaterami swojej ojczyzny. Różnica między postaciami z *Daogopak* a Kapitanem Ameryką ubranym od stóp do głów w amerykańską flagę czy Supermanem broniącym „amerykańskiego stylu życia", nie była aż tak duża, jak mogłoby się wydawać. To co w latach 90. nie przetrwało próby rynku, miało szansę się rozwinąć w latach 2000., gdy dochodzi do głosu „nowa fala ukraińskiego komiksu". Komiks ten był na tyle przełomowy i świeży na rynku ukraińskim, że na jednej z pierwszych stron autorzy zamieścili specjalne wskazówki, pokazujące jak należy czytać tego typu medium, w razie gdyby dla kogoś był to pierwszy kontakt z powieścią graficzną.

Ołeksij Andrijowycz Czebykin rozpoczął współpracę z kijowskim wydawnictwem Attraction już w latach 90. przy tworzeniu komiksu *Nowy Borysfen*, do którego został zaangażowany ze względu na swoją umiejętność

[18] W. Kuzniecow, *Ihor Baran'ko: słony zaważajut'*, https://babai.co.ua/articles/igor-baranko-sloni-zavazhayut [dostęp: 27.03.2025] [В. Кузнєцов, *Ігор Баранько: слони заважають*].

szybkiej i wydajnej pracy. Komiks początkowo ukazał się w języku rosyjskim i wpisywał się w charakterystyczny dla tej epoki motyw Rusi Kijowskiej, ale wybijał się spośród wielu innych publikacji z tego okresu nieco mroczniejszą konwencją, *dark fantasy* oraz stylem graficznym autora, przypominającym kultową już, japońską serię *Berserk* Kentarō Miury[19]. Warsztatowo przypominał inne ukraińskie komiksy ostatniej dekady XX wieku, z jaskrawymi kolorami i częstym brakiem tła oraz ram kadru wokół postaci. Projekty postaci wydają się w dużo większym stopniu wpisywać się w styl amerykańskich rysowników komiksowych z tamtego okresu. Bohaterowie Czebykina są niesamowicie umięśnieni, ich szczęki są mocno zarysowane, a na ich twarzach widać każdą zmarszczkę i bruzdę. Dotyczy to zarówno bohaterów, jak i bohaterek, które przypominają roznegliżowane modelki przybierające dość jednoznaczne pozy na plakatach filmów fantasy z lat 80., a jednocześnie mocno odbiegają od powszechnie lansowanych kanonów piękna i wyglądają jak kulturystki. Faktury zbroi, które mają na sobie bohaterowie, również są dość nietypowe i przerysowane (co także było charakterystyczne dla zachodnich komiksów lat 90.), mają ogromną liczbę detali, przez co nie przypominają historycznych strojów rycerskich z epoki, a przywodzą na myśl zachodnie komiksy superbohaterskie lub postaci z fantastyczno-naukowego uniwersum Warhammer. To wszystko sprawia, że *Nowy Borysfen* przypomina swoją estetyką okładkę płyty metalowej, a stylistyczne odniesienia do komiksów z USA i Japonii przy zachowaniu typowo ukraińskiej tematyki pokazuje, że artysta wyprzedził swoją epokę.

Prawdziwie przełomowa dla kariery twórcy była jednak dopiero trylogia *Daogopak*. Dla Czebykina to też ogromny skok w jego rozwoju rysowniczym. Wciąż jednak da się zauważyć, że to ten sam autor – jego bohaterowie mają mięśnie napięte do granic możliwości oraz bardzo mocno zaznaczone szczęki, a zmarszczki na twarzach są narysowane z wielką pieczołowitością[20]. Jednocześnie złożoność każdego kadru całkowicie przewyższa ilustracje z *Nowego Borysfenu*. Nawet najmniejsza linia cienia nadaje głębi strukturom

[19] O. Czebykin, *Nowyj Borysfen*, Kijów 1994, s. 13–23 [О. Чебикін, *Новий Борисфен*, Київ 1994].

[20] M. Prasołow, O. Czebykin, O. Kołow, *Daogopak Knyha 2: Szlachetna lubow*, Kijów 2014, s. 14-31 [М. Прасолов, О. Чебикін, О. Колов, *Даогопак Книга 2: Шляхетна любов*, Київ 2014].

ubrań, twarzy, zwierzętom i drewnianm budowlom oraz sprawia, że immersja czytelnika ze światem przedstawionym jest jeszcze lepsza. O ile w swoim pierwszym komiksie Czebykin raczej unikał rysowania skomplikowanego tła, w trylogii *Daogopaku* dokładność i rozmach, z jakim autor kształtuje otoczenie swoich bohaterów, są na światowym poziomie. Autor zadał sobie wiele trudu, żeby z najmniejszymi detalami oddać realia historyczne i bogactwo kultury Siczy Zaporoskiej, Rzeczypospolitej i Imperium Osmańskiego, a jednocześnie stworzyć z terytoriów Ukrainy i sąsiednich państw świat przypominający fantasy, bogaty w mitologię i magię. Rysownik sprawnie korzysta z komiksowego medium, bawiąc się układem i kształtem kadrów. Aby uzyskać efekt onirycznej wizji, kontur kadrów zaczyna falować, staje się nierówny i przypominający zwijający się pergamin, dając czytelnikowi znać, że ma w tym momencie do czynienia ze swego rodzaju opowieścią wewnątrz opowieści[21]. Dzięki pasji twórców udało się stworzyć pierwszą w historii ukraińskiego komiksu, epicką sagę z gatunku magii i miecza. Jak powiedział sam scenarzysta trylogii *Daogopak* Maksym Prasołow: „Utkaliśmy płótno historii z wizerunkami nowych superbohaterów. Wierzymy, że superbohaterowie są dla nas ważni, ponieważ nasze dziedzictwo kulturowe jest pełne bohaterów czekających na odkrycie”[22].

Kluczowymi wydarzeniami w historii ukraińskiego komiksu, ale też w historii Ukrainy, były Euromajdan oraz Rewolucja Godności, do których doszło na przełomie lat 2013 i 2014. Polityczny zwrot ówczesnego prezydenta Ukrainy – Wiktora Janukowycza w kierunku Federacji Rosyjskiej i jego odmowa podpisania umowy stowarzyszającej z Unią Europejską wywołały szereg protestów. Napięta sytuacja się przedłużała, a kiedy Janukowycz wreszcie zrezygnował z urzędu i postanowił uciec z kraju, Rosja zaanektowała Półwysep Krymski jeszcze w tym samym miesiącu. Niedługo później rozpoczęła się również wojna w Donbasie, co nie pozwalało ukraińskiemu społeczeństwu cieszyć się z niedawnego sukcesu. Naród potrzebował eska-

[21] M. Prasołow, O. Czebykin, O. Kołow, *Daohopak Knyha 1: Antałijs'ka gastrol'*, Kijów 2014, s. 11-14 [М. Прасолов, О. Чебикін, О. Колов, *Даогопак Книга 1: Анталійська ґастроль*, Київ 2012].

[22] J. Olijnyk, *W Ukrajini stworyły komiks-błokbaster pro kozakiw*, https://www.radiosvoboda.org/a/24682040.html [dostęp: 28.04.2025] [Є. Олійник, *В Україні створили комікс-блокбастер про козаків*].

pizmu, a jednocześnie wydarzenia z kilku poprzednich miesięcy pobudziły w ludziach pokłady patriotyzmu i oddania sprawie niezależności i niepodległości ojczyzny. Ukraińska tożsamość narodowa umocniła się, wzrosło zainteresowanie kulturą i sztuką krajową, a przede wszystkim wzrosła liczba osób porozumiewających się na co dzień językiem ukraińskim, kończąc tym samym dominację kultury rosyjskiej, także w sferze komiksowej. Pojawiło się wiele nowych pozycji krajowych, m.in. *Malowana historia niepodległości Ukrainy*, wydana w 2013 roku na początku Rewolucji Godności przez braci Kapranow, pisarzy i blogerów, która stanowiła połączenie przystępnej książki historycznej oraz komiksowej formy, a także *Czub: Gwiezdna baśń o kozaku Czubenko* stworzony przez Oleksandra Komiakowa w tym samym roku i opowiadający o tytułowym bohaterze przeżywającym międzygwiezdne przygody wraz ze swoim koniem Orlikiem.

Zdaniem Denisa Skorbatyuka, badacza historii ukraińskiego komiksu, wydarzenia Rewolucji Godności oraz publikacja zachodnich komiksów Marvela i DC w języku ukraińskim sprawiły, że pojawiło się zapotrzebowanie na własnych superbohaterów[23]. Obywatele byli sfrustrowani wydarzeniami w kraju, a jednocześnie epatowali poczuciem dumy i patriotyzmu, a autorzy komiksów, podzielając te odczucia, dali początek całej plejadzie takich postaci, jak humorystyczny Patriot czy nieco bardziej poważny Ukrman. Pierwszy z nich pojawił się już w roku 2014 i zdecydowanie wpisywał się w nastroje panujące w kraju. Patriota, ubrany w super-kombinezon z symbolami narodowymi i maskę przypominającą Tryzub, ścierał się z takimi wrogami, jak klony postaci historycznych – Lenina, Stalina (w wersji demonicznej), Mao, podstępnego, wszechmocnego wroga Utina, a także jego armię robotów, kosmitów i Budionnego[24]. Główny bohater to sierżant Widirwenko, który pierwszy raz swój kostium przywdziewa, kiedy nad Kijowem zawisa wroga stacja kosmiczna Fobos, która jednym strzałem jest w stanie spalić cały kraj na popiół. Twórca postaci – Wadim Nazarow, swoim komiksem bardzo mocno nawiązywał do ówczesnej sytuacji politycznej i celnie ją parodiował. Stacja kosmiczna wisząca nad Kijowem to oczywiście nieustanne zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej, a imię komiksowego *nemesis* Patriota

[23] J. Nazarowa, *op. cit.*

[24] Cosmic Shop, *Komiksy. Awtor: Wadym Nazarow*, https://cosmic.com.ua/comics/filter/avtor=1104/ [dostęp 29.03.2025] [Cosmic Shop, *Комікси. Автор: Вадим Назаров*].

– Utina, dziwnie przypomina nazwisko rosyjskiego prezydenta Władimira Putina. Kontynuacją *Patriota. Ataku klonów* jest podzielona na dwa tomy z lat 2015 i 2018 historia *Renegat*, w której pojawiają się odrażające mutanty przebrane za separatystów z Donbasu starających się przejąć władzę nad światem. Z kolei Ukrman, czyli Bohdan Biłyj w „cywilu" (zgodnie z tendencją do aliteracji w nazwiskach zachodnich kolegów po fachu), zadebiutował w 2017 r. na kijowskim Comic Conie, rok przed oficjalną premierą komiksu i był w zasadzie klonem „poważnych i mrocznych" bohaterów z Zachodu, a poza barwami narodowymi i faktem, że pod osłoną nocy działał na ulicach Kijowa, nie miał w sobie nic typowo ukraińskiego[25]. Ukrman był raczej odwzorowaniem popkultury. Jego kostium był utylitarny, realistyczny i miał przypominać te z Marvel Cinematic Universe. To podobieństwo widać doskonale na okładce komiksu, na której wzbogacono go o więcej kolorowych pasków. Podobnie jak w MCU, atmosfera komiksu utrzymana jest w quasi realistycznej stylistyce, tak, aby świat przedstawiony przypominał nasz, ale z dodatkiem zaawansowanej technologii. Ostatecznie, mimo że teoretycznie powinien wpisywać się w ówczesne gusta i stylistykę, komiks miał niewiele więcej do zaoferowania niż słabo narysowana potyczka z potężnie zbudowanym mutantem na ulicach Kijowa i nie przetrwał długo.

Kolejne lata to dalszy, coraz intensywniejszy rozwój rodzimej twórczości spowodowany między innymi ogólnoświatową popularnością, jaką osiągnęło kino komiksowe przed rokiem 2020, a także dynamicznym zwrotem odbiorców (i twórców) w kierunku mediów w języku ukraińskim. W ramach tej nowej fali, w 2016 roku, nakładem wydawnictwa Vovkulaka ukazała się między innymi komiksowa seria *Wśród owiec* (*Серед овець*) Oleksandra Koreszkowa, autora takich komiksów, jak *Kolodrojid* czy *Kurier*. Opowiadała ona historię człekokształtnego, białego wilka zagubionego w dystopijnym świecie inspirowanym powieściami *Folwark zwierzęcy* oraz *1984* George'a Orwella, zdominowanym przez inne animizowane zwierzęta, szczególnie owce – odarty z praw proletariat, który po prostu egzystuje i nie kwestionuje

[25] I. Nikołajczuk, *Ukrmen, wojin ATO i kozak-charakternyk. Jakych superherojiw proponujut' ukrajins'ki komiksy*, https://www.dsnews.ua/ukr/society/ukrmen-vojin-ato-i-kozak-harakternik-yakih-supergerojiv-proponuyut-ukrajinski-komiksi-05052021-424057 [dostęp 29.03.2025] [І. Ніколайчук, *Укрмен, воїн АТО і козак-характерник. Яких супергероїв пропонують українські комікси*].

otaczającej go rzeczywistości[26]. Była to pierwsza pozycja, która ukazała się w dużo bardziej zamerykanizowanej formie, ze zwiększoną gęstością kadrów na stronie, szczegółową oprawą graficzną przypominającą zachodnie komiksy, a także nowoczesnym stylem kolorowania poszczególnych kadrów[27]. Historia jest wyraźnym pastiszem oraz analizą życia w ZSRR, poruszającą tematy aparatu represji, inwigilacji oraz konformizmu, co w połączeniu z unikatowymi ilustracjami zapewniło serii pozytywne przyjęcie i na tyle duży sukces komercyjny, że dzisiaj trudno jest ją dostać.

Kolejnym istotnym wydarzeniem w krótkiej, ale bogatej historii ukraińskiego komiksu jest powstanie w 2018 r. w Kijowie projektu The Will Production, czyli Wola, za sprawą trzech twórców gier komputerowych: Wiaczesława Bugajewa, Ołeksandra Filipowycza i Denysa Fadejewa[28]. Głównym założeniem firmy jest tworzenie wysokiej jakości projektów ukraińsko-centrycznych, popularyzacja ukraińskiej historii i kultury, a także utworzenie silnej, rodzimej marki na świecie. Ich produkty utrzymane są w rozrywkowej formie, mającej przyciągnąć młodych ludzi uwspółcześnioną, patriotyczną narracją i atrakcyjną, nowoczesną formą. Ich flagowe tytuły to m.in.: *Książęca wola* narysowana przez Maksyma Bogdanowskiego i napisana przez Denysa Fadejewa. To przeznaczona dla młodszego czytelnika opowieść osadzona w realiach wzorowanych na średniowiecznej Rusi Kijowskiej, ale z uroczymi, zmutowanymi, czarnobylskimi chomikami w roli bohaterów, przeżywającymi przygody niczym słowiańscy wojowie. Kolejny komiks – *CyberKrai*, czyli cyberpunkowa historia kryminalna ze scenariuszem tego samego autora oraz rysunkami Jewgienija Tonchiłowa, osadzony był w alternatywnym roku 1987, w którym Ukraina przeżywa rewolucję technologiczną pod przywództwem profesora Wernadskiego, a robotyka przenika do wszystkich sfer życia, zmieniając społeczeństwo. Następna pozycja to *13. Kuriń* tych samych autorów, czyli opowieść fantasy o grupie dzielnych kozaków, ścierających się z piekielną inwazją, nawiązujący między innymi do *Wija* Gogola.

---

[26] Cosmic Shop, *Komiksy. Awtor: Ołeksandr Korieszkow*, https://cosmic.com.ua/comics/filter/avtor=493/ [dostęp: 30.03.2025] [Cosmic Shop, *Комікси. Автор: Олександр Корєшков*].

[27] Vovkulaka, *Sered owec'*, https://www.vovkulaka.net/comics/among-sheep/ [dostęp: 04.04.2025] [Vovkulaka, *Серед овець*].

[28] The Will. Portal, *Wydawnyctwo The WILL Production*, https://thewill.com.ua/about/ [dostęp: 01.04.2025] [The Will. Portal, *Видавництво The WIll Production*].

Najważniejszym komiksem wydanym przez The Will jest przede wszystkim *Wola* – alternatywna, dieselpunkowa historia Ukraińskiej Republiki Ludowej, w którym państwo to nie tylko przetrwało, ale też stało się europejską potęgą. Seria twórców *13. Kurinia* stała się bestsellerem i ogólnokrajowym fenomenem. *Wola* nie tylko została potężną, ukraińską franczyzą, która poza główną trylogią zaowocowała dwoma spin-offami oraz obfitą sprzedażą gadżetów powiązanych z uniwersum, ale wydano ją również w USA, Niemczech, Polsce, Czechach, Włoszech i na Litwie. Pracując nad pierwszym wydaniem, autorzy potrzebowali przynajmniej 300 zamówień, a tymczasem od razu pojawiło się ich aż 700. Projekt wyszedł poza środowisko fanów komiksów i przedostał się do ukraińskiego mainstreamu, zwracając nawet uwagę władz. Wzbudził zainteresowanie Petra Poroszenki podczas jego prezydenckiej kadencji, ministra kultury Jewhena Nyszczuka, byłej ministry finansów Natalii Jaresko, doradcy Ministerstwa Obrony Narodowej, Instytutu Pamięci Narodowej i innych instytucji rządowych oraz ludzi kultury, jak Andrzej Sapkowski. Chociaż The Will przede wszystkim wydaje własne komiksy, zajmuje się również dystrybucją komiksów zagranicznych, a także produkcją innych powiązanych ze swoimi markami animacji i gadżetów, jak koszulki lub gry planszowe. Kolejne lata rozwoju marki sprawiły, że The Will rozszerzyło swoją działalność i wpływy w kraju i za granicą, biorąc udział w festiwalach, takich jak: Book Arsenal, Kyiv Comic Con, Comic Con Ukraine, Warsaw International Book Fairs, Komiksowa Warszawa, poznański Pyrkon, kijowski Fan Con, Comic Fest, oraz pojawiło się na Targach Książki we Lwowie, zawsze otoczone przez gromadę fanów i cosplayerów. W ramach projektu *Wola* Fadejew współpracował najczęściej z dwoma rysownikami, którzy, poza warstwą wizualną, przygotowywali również dialogi. Pierwszym z nich był Ołeksij Bondarenko, który wywarł największy wpływ na styl artystyczny serii. Jego rysunki są nowoczesne, jaskrawe i przejrzyste, nawiązujące stylem i dynamiką do amerykańskich komiksów superbohaterskich i kreskówek, co nadaje powieści graficznej rozrywkowego charakteru, zgodnego z filozofią o przystępności całego projektu. Postaci Bondarenko mają sporo awanturniczej zadziorności, ale jego rysunki potrafią być też patetyczne i epickie. Na kompletnie innym biegunie znajduje się drugi rysownik pracujący przy projekcie – Maksym Bohdanowskyj, który również w całości narysował serię *Książęca wola*. Na jego ilustracjach każdy szczegół, od tekstury ubrań i amuletów po budynki i sierść, jest pieczołowicie dopra-

cowany i wyrazisty poprzez gęste cieniowanie pojedynczymi liniami. Postaci w *Książęcej woli* wydają się dosyć realistyczne, a przy tym są bardzo kreskówkowe. Styl graficzny komiksu nie jest dziecinny, kadry często bywają bardzo ponure, mocno zakorzenione w średniowiecznych realiach oraz folklorze i magii. Efekt ten został przez Bohdanowskyego osiągnięty dzięki inspiracji rycinami z epoki. Nieco inaczej wyglądają jego prace w komiksie *Wola*. Sposób, w jaki rysownik przedstawia ludzkich bohaterów, przypomina bardziej secesyjne ilustracje, XIX-wieczne ryciny albo późniejsze plakaty propagandowe, co wpisuje się w realia komiksu, opierające się na alternatywnej historii początków XX wieku. Jego postacie są poważne i statyczne, przez co – mimo że rysunki dobrze oddają nastrój quasi historycznych realiów – nie najlepiej pokazują dynamikę wartkiej akcji. Z drugiej strony, artysta dobrze radzi sobie z przedstawieniem maszyn bojowych, występujących w światach dieselpunku, dzięki sprawnemu oddaniu różnych tekstur za pomocą tuszu oraz korzystaniu z technicznych schematów i geometrycznych kształtów.

Od początku pełnoskalowej rosyjskiej inwazji w 2022 roku, The Will Production aktywnie wspiera Siły Zbrojne Ukrainy. Wydawnictwo rozpoczęło współpracę z firmą produkcyjną ArtNation, dzięki czemu w rekordowym tempie powstał projekt charytatywny *Droga do zwycięstwa*, z którego 100% środków (8 000 000 UAH) przeznaczono na zakup dronów dla wojska. Komiks składa się z dziesięciu historyjek, z których każda została napisana i narysowana przez innego twórcę oraz utrzymana w innym gatunku i stylu. Wśród autorów znaleźli się: Oleksandr Koreszkow, Kateryna Koszelewa, Jewhenij Tonczilow, Wołodymyr Poworoznyk, Oleg Okuniew, Igor Kurilin, Maksym Bogdanowsky, Bogdana Witkowska, Nazar Ponik, Kyrył Małow i Oleksij Bondarenko – wielu z nich odmówiło przyjęcia tantiem za swoją pracę. Po kilku miesiącach rozpoczęto szeroko zakrojoną kampanię promocyjną mającą na celu masową dystrybucję projektu w olbrzymim nakładzie liczącym aż 30 000 egzemplarzy. Nikt w Ukrainie nie opublikował wcześniej tak dużej liczby komiksów, co podkreśla ambicje The Will i Art Nation. Co ciekawe, przed publikacją wersji ukraińskiej komiks ukazał się na Zachodzie pod tytułem *PEREMOHA – Zwycięstwo*. W Stanach Zjednoczonych *Zwycięstwo* zostało nawet finalistą Nagrody Benjamina Franklina w kategorii „Powieść graficzna" oraz uhonorowano go specjalnym medalem podczas ceremonii w Kalifornii.

The Will Productions nie zwalnia tempa i wydaje się, że wydawnictwo będzie w kolejnych latach wyznaczało trendy w komiksie ukraińskim, a może nawet europejskim. Trafnie potrafi ono określić oczekiwania czytelników i dostarczyć swoje prace w formule, która nadąża za globalną popkulturą, a jednocześnie umie wpleść elementy charakterystyczne dla ukraińskiej kultury. Komiksy wydawane przez The Will przyciągają czytelników interesującymi postaciami oraz wciągającymi historiami, a elementy ukraińskiego folkloru nadają im wyjątkowości, wzbogacają je. Projekt The Will nie tylko jest zaangażowany w sprawy bieżące Ukrainy, ale swoimi historiami sprawia, że ukraińskość jest postrzegana jako atrakcyjna.

Współczesny ukraiński rynek komiksowy dynamicznie się rozwija, stając się ważnym segmentem kultury popularnej, ale również narzędziem narodowej narracji. Chociaż nadal jest młody i narażony na wyzwania ekonomiczne oraz społeczne, zyskał już rozpoznawalne tytuły, oddanych twórców i lojalną publiczność. Wokół komiksu wytworzyła się aktywna społeczność czytelników, artystów, wydawców i vlogerów, która nie tylko wspiera rozwój rodzimej twórczości, ale również współtworzy przestrzeń dyskusji oscylującej wokół ulubionych opowieści czytelników, a także historii, tożsamości i współczesnych problemów Ukrainy. Naród potrzebuje nowych własnych superbohaterów, a ukraińska historia opowiedziana poprzez komiksy staje się bardziej zrozumiała i interesująca. Historia i rozrywka w formie komiksu jest dzisiaj bardzo popularna, dociera do wielu fanów i przyciąga nowych odbiorców. Pojawiają się nowe wydawnictwa, które w swojej ofercie prezentują pozycje niemal z całego świata, konkurencja jest silna, a ofert tyle, że nawet najbardziej zaangażowani (i najbogatsi) fani nie są w stanie zebrać wszystkich. Festiwale, media społecznościowe i nowe inicjatywy edukacyjne sprawiają, że komiks staje się coraz bardziej obecny w życiu kulturalnym kraju, a jego rola jako medium ekspresji i budowania wspólnoty wciąż rośnie.

References

Barthes R., *Podstawy semiologii*, Warszawa 1970.

Cosmic Shop, *Komiksy. Awtor: Ołeksandr Korieszkow*, https://cosmic.com.ua/comics/filter/avtor=493/ [dostęp: 30.03.2025] [Cosmic Shop, *Комікси. Автор: Олександр Корєшков*].

Cosmic Shop, *Komiksy. Awtor: Wadym Nazarow*, https://cosmic.com.ua/comics/filter/avtor=1104/ [dostęp 29.03.2025] [Cosmic Shop, *Комікси. Автор: Вадим Назаров*].

Czebykin O., *Nowyj Borysfen*, Kijów 1994 [Чебикін О., *Новий Борисфен*, Київ 1994].

Frankowe Kubło, *Ukrajins'ki mal'opysci. Czastyna 1: Ihor Baran'ko*, https://uageek.space/um-ihor-baranko/#gs.lcanpe [dostęp: 12.04.2025] [Френкове Кубло, *Українські мальописці. Частина 1: Ігор Баранько*].

Hajduk O. M., *Obraz suczasnoho ukrajins'koho superheroja u zasobach masowoji komunikaciji*, „Kul'tura i suczasnist': al'manach. № 1. Kyjiw", Kijów 2020 [Гайдук О.М., *Образ сучасного українського супергероя у засобах масової комунікації*, „Культура і сучасність: альманах. № 1. Київ", Київ 2020].

Kazimirov M., *Recenzija na fil'm «Maksym Osa ta zołoto Pesyhołowcia» / Maksym Osa*, https://itc.ua/ua/articles/retsenziya-na-film-maksim-osa-ta-zoloto-pesigolovtsya/ [dostęp: 27.03.2025] [Казимиров М., *Рецензія на фільм «Максим Оса та золото Песиголовця» / Maksym Osa*].

Kuhlman M., Alaniz J., *Comics of the New Europe*, Leuven 2020.

Kurinnyj M., *Pidsumky 2020 roku na ukrajins'komu rynku komiksiw*, http://springcomics.com/market-2020 [dostęp: 02.05.2025] [Курінний М., *Підсумки 2020 року на українському ринку коміксів*].

Kuzniecow W., *Ihor Baran'ko: słony zaważajut'*, https://babai.co.ua/articles/igor-baranko-sloni-zavazhayut [dostęp: 27.03.2025] [Кузнєцов В., *Ігор Баранько: слони заважають*].

Lisa I., *Ukrajins'kyj komiks jak reprezentant nacional'noho switohladu: Osobływosti rozkwytku*, Żytomierz 2025 [Ліса І., *Український комікс як репрезентант національного світогляду: особливості розвитку,* Житомир 2025].

Litosvita. Szkoła Twórczego i Profesjonalnego Pisania, *7 suczasnych ukrajins'kych komiksiw*, https://litosvita.com/famous-ukrainian-comics/ [dostęp: 24.02.2025] [Litosvita. Школа творчого та професійного письма, *7 сучасних українських коміксів*].

Mazanik L., *"Bibłioteka ukrajins'koho mystectwa" perewydałaknyhu 1921 roku*, https://uartlib.org/biblioteka-ukrayinskogo-mystetstva-perevydala-knygu-1921-roku/ [dostęp 24.02.2025] [Мазанік Л. "*Бібліотека українського мистецтва" перевидала книгу 1921 року*].

Nazarowa J., *«Ukrmen» ta inszi superheroji. Jak rozwywajet'sia ukrajins'ka industrija komiksiw*, https://www.radiosvoboda.org/a/yak-rozvyvayetsya-ukrayinska-industriya-komiksiv/29641200.html [dostęp: 09.03.2025] [Назарова Є. *«Укрмен» та інші супергерої. Як розвивається українська індустрія коміксів*].

Nikołajczuk I., *Ukrmen, wojin ATO i kozak-charakternyk. Jakych superherojiw proponujut' ukrajins,ki komiksy*, https://www.dsnews.ua/ukr/society/ukrmen-vojin-ato-i-kozak-harakternik-yakih-supergerojiv-proponuyut-ukra jinski-komiksi-05052021-424057 [dostęp 29.03.2025] [Ніколайчук І., *Укрмен, воїн АТО і козак-характерник. Яких супергероїв пропонують українські комікси*].

Olijnyk J., *W Ukrajini stworyły komiks-błokbaster pro kozakiw*, https://www.radiosvoboda.org/a/24682040.html [dostęp: 28.04.2025] [Олійник Є., *В Україні створили комікс-блокбастер про козаків*].

Prasołow M., Czebykin O., Kołow O., *Daogopak Knyha 2: Szlachetna lubow*, Kijów 2014 [Прасолов М., Чебикін О., Колов О., *Даогопак Книга 2: Шляхетна любов*, Київ 2014].

Prasołow M., Czebykin O., Kołow O., *Daohopak Knyha 1: Antałijs'ka gastrol'*, Kijów 2012 [Прасолов М., Чебикін О., Колов О., *Даогопак Книга 1: Анталійська ґастроль*, Київ 2012].

Rink O., *Tajemna istorija ukrajins'kych komiksiw*, https://vertigo.com.ua/history-of-ukrainian-comics/ [dostęp: 09.03.2025] [Ринк О., *Таємна історія українських коміксів*].

The Will. Portal, *Wydawnyctwo The WILL Production*, https://thewill.com.ua/about/ [dostęp: 01.04.2025] [The Will. Portal, *Видавництво The WIll Production*].

Thompson E., *Trubadurzy imperium*, Kraków 2000.

Uncomics, *Istorija ukrajins'kych Komiksiw*, https://uageek.space/unc-istoriia-ukrainskykh-komiksiv/#gs.l2em4s [dostęp: 09.03.2025] [Uncomics, *Історія українських коміксів*].

Vovkulaka, *Sered owec'*, https://www.vovkulaka.net/comics/among-sheep/ [dostęp: 04.04.2025] [Vovkulaka, *Серед овець*].